

۳۰ نومبر ۲۰۲۱

داکتر عبدالرحمن زمانی

مخفی نگهداشتن ارتباطات و مسافرت سردار نادر خان و نقش ایم ای حکیم بحیث رابط بین سردار نادر خان و انگلیسی ها (به اساس اسناد آرشیف انگلستان)

انگلیس ها در حالیکه به محمد هاشم خان و شاه ولی خان، برادران سردار محمد نادر خان و ویژه دیپلوماتیک داده بودند، خبر صدور ویزه به ایشان، پلان حرکت و مسیر مسافرت سردار نادر خان، و از همه مهمتر هدف مسافرت شان به افغانستان را از انظار افغانها و خارجیان مخفی نگهداشتند، بلکه برای گمراه ساختن افغانها و افکار عامه معلومات نادرست و غلط را نیز پخش میکردند. درین زمینه باز هم به آوردن چند مثال از اسناد آرشیف انگلستان اکتفا میکنیم.

سردار محمد عزیز خان، برادر نادر خان، بتاريخ ۹ فبروری ۱۹۲۹ توسط تلگرامی از «نیس» به ایم ای حکیم نوشت که نادر خان، هاشم خان و شاه ولی خان از طریق هند بطرف افغانستان حرکت کردند. (تلگرام شماره ۱۲۹ مؤرخ ۹ فبروری کمیشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی).

ایم ای حکیم پشتون تبار از اتباع هند بریتانوی بوده عضویت یک شرکت قراردادی را داشته و یکی از کمیشن کارانی بود که با کابل تجارت بزرگ داشت. او همچنان نماینده ایبندر در کابل بوده گفته میشود پول زیادی را در اختیار داشت. ایم ای حکیم از افراد خاص انگلیس ها بوده و وظیفه رابط بین سردار نادر خان و انگلیس ها را به عهده داشت. «به تاریخ ۲ فبروری ۱۹۲۹ هم سردار احمد شاه خان پیغامی را از شاه محمود خان [در کابل] به ایم ای حکیم آورد که تا به تاریخ ۱۲ فبروری با وی [شاه محمود خان] در جاجی [پکتیا] ملاقات کند. (تلگرام شماره ۳۱۴ مؤرخ ۸ فبروری کمیشنر عمومی در پشاور، قسمت ۲۷ پاراگراف ۱۳۰). لیون پولادا، نویسنده معروف کتاب ریفورم و اغتشاشات در افغانستان ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۹ (ص ۱۴۰) در باره ایم ای حکیم مینویسد که او (با نام مستعار موریش Morrish) یکی از تاجران پولدار پشتون بود که در پشاور زندگی میکرد. او ضد امان الله خان بوده و بحیث رابط بین انگلیس ها و نادر خان کار میکرد.

قابل یادآور است که سفارت افغانستان در پاریس از دادن ویزه به برادران سردار نادر خان نه تنها اطلاع داشت، بلکه از وزارت خارجه انگلستان خواسته بود تا به آنها ویزه داده نشود. این مطلب از تلگرام شماره ۱۵۳ مؤرخ دوم فبروری ۱۹۲۹ وزارت خارجه انگلستان به سفیر انگلستان در کابل افشا میشود. درین تلگرام کاپی «تلگراف حبیب الله [طرزی سفیر افغانستان در پاریس] به وزیر خارجه [غلام صدیق خان چرخ] که در آن وقت با غازی امان الله خان در قندهار بود [نقل شده است که: «با وجود منع کردن من به شاه ولی خان و محمد هاشم خان، برادران نادر خان ویزه داده شده و آنها از طریق هند به افغانستان میروند»]. ازین تلگرام این هم به اثبات

د پانو شمیره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاري ته رابلې. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پاڼوالې د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليزلو مخکې په خیر و لولئ

میرسد که دستگاه استخبارات انگلیس حتی تلگرام های سفارتخانه های افغانستان در خارج را هم کشف و نظارت میکرد.

علاوه برین، وقتی که سفیر انگلیس در پاریس به وزارت خارجه اش از مراجعۀ سفیر افغانستان [حبیب الله طرزی] و خواستن معلومات راجع به درخواست ویزۀ محمد نادر خان اطلاع داد، وزارت خارجه بتاريخ ۱۲ فیبروری ۱۹۲۹ به وی معلومات داد که «به آنها ویزه داده شده است، اما چون امکان دارد این معلومات در راه بازگشت محمد نادر خان و برادرانش به کشور مواعی را ایجاد کند، هدایت داده میشود که «در حال حاضر دادن این معلومات و فرصت مداخله به سفیر افغانستان درین مورد مناسب نیست. جناب شما نباید به این درخواست [دادن معلومات] تن در دهید. من این اختیار را که چگونه به وی جواب رد میدهم، به شما میگذارم، ولی اگر شما فکر میکنید که نباید مکتوب حبیب الله طرزی بیجواب بماند، من پیشنهاد میکنم که جواب شما ساده و طوری باشد که گویا صدور ویزۀ انگلیسی برای قلمرو انگلیسی بوده، برای افغانستان یا کدام کشور خارجی دیگر نمیباشد، لذا جواب دادن به تقاضای شما کدام مفهومی ندارد.» (تلگرام شماره ۸ مؤرخ ۱۲ فیبروری ۱۹۲۹ وزارت خارجه انگلستان به سفیر انگلستان در پاریس).

به قونسل جنرال افغانی در بمبئی، جائیکه محمد نادر خان از کشتی پیاده میشد، هم قبلاً اخطار داده شده بود تا از تبلیغات و فعالیت سیاسی کناره گیری کند، در غیر آن به افغانستان برگردد. قونسل افغان این برخورد انگلیس ها را مغایر با فقرات ۳ و ۴ قرارداد بین افغانستان و بریتانیا دانسته، احتجاج نمود. او در مکتوب تحریری اش از مقامات انگلیسی پرسید که معنی اصطلاح تبلیغات سیاسی شان چه بوده و از کدام تبلیغات صحبت میکنند. (مکتوب شماره ۲۰۹۸ مؤرخ ۲۰ فیبروری ۱۹۲۹ منشی عمومی، شعبۀ سیاسی حکومت بمبئی).

اسناد متعدد نشان میدهد که محمد نادر خان یکی از کاندیدان مورد نظر انگلیس ها بود که برای چنین روزی در نظر گرفته شده بود. اما آنها نمیتوانستند بنا بر دلایل مختلف از وی حمایت علنی کنند. صرف نظر از نفرت مردم از انگلیس ها و دست نشاندهگان شان، بقدرت رساندن علنی محمد نادر خان تنها مورد استفاده تبلیغاتی حکومت های قندهار، جلال آباد و کابل قرار میگرفت، بلکه این کار بحیث واضح ترین مداخلۀ انگلیس ها در امور داخلی افغانستان سبب عکس العمل شدید در هند، روسیه و کشورهای رقیب دیگر نیز میگردد. (تلگرام شماره ۱۵ مؤرخ ۵ جنوری کمشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی، L/P&S/10/1203).

سفیر انگلیس در تلگرام ۲۵ جنوری خود به وزارت خارجه اش نوشت که «نظر به اطلاع قونسل قندهار، امان الله خان دیروز در مجمع عام گرفتن دوباره لقب پادشاه افغانستان را اعلام کرده است. من سفارش میکنم که این تلاش بیهوده را نادیده بگیرید. گفته میشود که قندهار پایتخت جدید خواهد بود. (تلگرام شماره ۱۰ مؤرخ ۲۵ جنوری ۱۹۲۹ سفیر انگلیس در کابل). همین سفیر انگلیس، همفریز، یک روز قبل از آن به لندن نوشته بود که نادر خان و برادرانش هاشم خان و شاه ولی خان با امان الله خان خصومت شخصی دارند. آمدن هر یک یا همه این سرداران در کشور سبب پایداری و وحدت [!] خواهد شد، زیرا آنها نه تنها دارای بهترین بلکه صادق ترین مغزها نیز میباشند. (تلگرام شماره ۹۳ مؤرخ ۲۴ جنوری ۱۹۲۹ سفیر انگلستان در کابل).

د پانو شمیره: له 2 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوولې. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپیکنی د لیکنیزې ښې پازوالې د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

یک روز بعد از آنکه غازی امان الله خان لقب دو باره پادشاه افغانستان را گرفت، محمد نادر خان با جریده تایمز لندن مصاحبه نمود. او درین مصاحبه ضمن اعلام اینکه خودش آرزوی سلطنت افغانستان را ندارد، علاقه اش را برای برقراری مجدد شرایط سیاسی صلح آمیز و همکاری با حکومت بریتانیا، که او کمکش را برای نگهداشتن افغانستان بحیث یک کشور حایل ضروری میداند، نشان داد. نادر خان راجع به خانواده اش در کابل تشویش داشت و با وجود خرابی حالت صحتی اش بزودی به افغانستان خواهد رفت. (تلگرام شماره ۳۱۸ مؤرخ ۲۲ جنوری وزیر خارجه دولت برای امور هند.)

منابع:

1. اسناد آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۱۲۹ مؤرخ ۹ فبروری کمیشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی.
2. همانجا، تلگرام شماره ۳۱۴ مؤرخ ۸ فبروری کمیشنر عمومی در پشاور، قسمت ۲۷ پاراگراف ۱۳۰.
3. اسناد آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۸ مؤرخ ۱۲ فبروری ۱۹۲۹ وزارت خارجه انگلستان به سفیر انگلستان در پاریس.
4. اسناد آرشیف هند بریتانوی، مکتوب شماره ۲۰۹۸ مؤرخ ۲۰ فبروری ۱۹۲۹ منشی عمومی، شعبه سیاسی حکومت بمبئی.
5. اسناد آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۱۵ مؤرخ ۵ جنوری کمیشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی، L/P&S/10/1203
6. اسناد آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۱۰۱ مؤرخ ۲۵ جنوری ۱۹۲۹ سفیر انگلیس در کابل.
7. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۹۳ مؤرخ ۲۴ جنوری ۱۹۲۹ سفیر انگلستان در کابل.
8. همانجا، تلگرام شماره ۳۱۸ مؤرخ ۲۲ جنوری وزیر خارجه دولت برای امور هند.

(پایان)

د پانو شمیره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزی بنی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ